

ПАСХА

(Наставак)¹⁾

Са Welhausen-ом држи и Wilh. Nowack²⁾ да се ту ради о два различна празника, који су још у давна времена спојена у један. Празник бесквасних хлебова да је имао аграрни значај. Да се о томе још сачувао спомен у Поновљ. законима 16. 9. massoth празник стављања српа у летину, а и у Поновљ. За-
кон. 16, 16, где се спомиње заједно са празником седмица (šebuoth^{ss}) и сеница („sukoth“), и где се одређује да се пред Јахвеа не долази празних руку. То значење да долази до потпуног изражаја у Лев. 23, 9 след. када се захтева принашање првога снопа. Бесквасни хлебови („massot“)^{ss} правили су се од тек добијеног јечма, јер се на почетку жетве није имало времена, да тесто ускисне (Ис. Нав. 5, 10 сл. сп. Пост. 18,6 19,3. Изл. 12,24.) јер се хтело дати, што пре, божанству његов део и на тај начин примити благослов за нову жетву, а и мешање „massot-a“ са квасцем старе жетве, одузело би им карактер првина.^{ss}

У колико неки појединци нису били у стању да принесу сноп првина, у толико је сваки настојао, да ипак суделује општем празнику једењем бесквасних хлебова.

Пасха да је, напротив, настала из сасвим других разлога и да је можда уз празник младог месеца један од најстаријих

¹⁾ Види „Богословље“ год. V. св. 3. (1930) стр. 169.

²⁾ Lehrbuch der hebräischen Archäologie, Freiburg i. Br. u. Leipzig 1894. II. Bd. стр. 146.

далматинске цркве“, који се штампао у Задру од 1892. до почетка прошлог рата 1914., својом највреднијом сарадњом, третирајући разна богословска питања и питања из црквено пастирске праксе. Сарађивао је и у другим нашим и руским богословским часописима, као и у „Српском Листу“, политичком листу у Далмацији.

Из свега досада изложеног јасно се види, колико је блаженопочивши епископ Никодим Милаш у науци велик и славан. Он је, осим тога, стекао славу и признање и по свом практичном раду, прво као професор и ректор Богословије, а доцније као архијереј и национални радник. Због свега тога он је цењен не само у својој епархији, него и у целој нашој цркви, па и у страним православним црквама. У својој епархији важио је као пример честитости, и у одбрани православља од иноверних насртаја био је неустрашив и чак до пожртвовања предан. Као архијереј волео је велељепије и служио је о свима већим празницима. У црквеним одликовањима био је дарезљив (у својој епархији, по обичају у Русији, имао је два митроносна архимандрита: Доситеј Јовић, потоњи епископ бококторски и Јеротеј Ковачевић, старшина мн. Крупе). Црквама своје епархије чешће пута је даривао одјејања, крстове и томе слично. Он је по могућству помагао и сиротињу. Његов је редован обичај био, да о Божићу и Ускрсу даде општини у Задру извесну суму с тим, да се иста о овим великим празницима подели као помоћ сиротињи без обзира на веру и народност. — Напослетку, пошто је и у свима нашим националним стварима узимао видног и активног учешћа, то је и са те стране био цењен и поштован не само у Далмацији, него и у свима другим нашим крајевима. То потврђује и факат, што га је Краљ. Српска Влада у Београду узимала у озбиљну комбинацију 1905. г. при избору митрополита Србије, на коју комбинацију он сам није пристао. Узиман је у комбинацију и од стране српске народне радикалне странке 1908. при избору патријарха у Срем. Карловцима. До остварења ове друге комбинације није дошло једино због непријатељског расположења маџарске владе лично према блаженопочившем епископу Никодиму Милашу.

Свршавам ово своје излагање о многозаслужном епископу Никодиму Милашу са топлим жељом, да се посмртни остаци блаженопочившег епископа не оставе за свагда ни у Шибенику, него да се, када томе буде време, пренесу у Београд, нашу

престоницу, и сместе по заслуги у будући наш српски пантеон — почасни храм наших великих и славних синова заслужних за веру и отечество.

Нека је слава нашем великом и многозаслужном блаженопочившем епископу Никодиму Милашу!

Д-р Симеон Станковић,
архимандрит

Д-р ДУШАН ГЛУМАЦ, ДОЦЕНТ

ПАСХА

(Наставак)¹⁾

Са Welhausen-ом држи и Wilh. Nowack²⁾ да се ту ради о два различна празника, који су још у давна времена спојена у један. Празник бесквасних хлебова да је имао аграрни значај. Да се о томе још сачувао спомен у Поновљ. законима 16. 9. massoth празник стављања српа у летину, а и у Поновљ. За-

кон. 16, 16, где се спомиње заједно са празником седмица (šebuoth^{ss}) и сеница („sukoth“), и где се одређује да се пред Јахвеа не долази празних руку. То значење да долази до потпуног изражаја у Лев. 23, 9 след. када се захтева принашање првога снопа. Бесквасни хлебови („massot“^{ss}) правили су се од

тек добијеног јечма, јер се на почетку жетве није имало времена, да тесто ускисне (Ис. Нав. 5, 10 сл. сп. Пост. 18,6 19,3. Изл. 12,24.) јер се хтело дати, што пре, божанству његов део и на тај начин примити благослов за нову жетву, а и мешање „massot-a“ са квасцем старе жетве, одузело би им карактер

првина. У колико неки појединци нису били у стању да принесу сноп првина, у толико је сваки настојао, да ипак суделује општем празнику једењем бесквасних хлебова.

Пасха да је, напротив, настала из сасвим других разлога и да је можда уз празник младог месеца један од најстаријих

¹⁾ Види „Богословље“ год. V. св. 3. (1930) стр. 169.

²⁾ Lehrbuch der hebräischen Archäologie, Freiburg i. Br. u. Leipzig 1894. II. Bd. стр. 146.

израиљских празника. Јер док три „haggim“ (главна празника) претпостављају посед земље и земљорадњу, дотле пасха само претпоставља гајење стоке, а то је већ номадско доба Израиља и ако ми немамо никаквог спомена из тога најстаријег времена. Мазање двратака крвљу може се разумети само на тај начин, да је са пасхом спојена мисао о светковању некога чишћења, кајања. Још и данас се налази код семитских номада мазање крвљу као лустрациони обред (Goldzieher, *le culte des Saints chez les Musulmans*, 31.; Palmer *Der Schauplatz der Wüstenwanderung* 204.). Зато је и то сигурно био празник чишћења за време пролетњег младог или пуног месеца, а изгледа да се спомен о томе сачувао у одредби, да се пасха мора клати пред вече (исп. Деутероном. 16 1). —

Мишљење Welhausen-а и других научника, да се ту ради о два засебна празника, оснива се, ипак, само на властитим комбинацијама, које немају великог ослоња у тексту.

Сама Библија, идентифицира празник бесквасних хлебсва („hag hammassot“) са празником пасхе („pesah“), ставља их у исто време и одређује им уско везан начин светковања.

Да при томе „massot“ има аграрни карактер а „pesah“ номадско-пастирски, не може се доказати из наведених места. Јер и ако на први поглед изгледа да „massot“ заиста има аграрни карактер, тобоже као празник жетве, при дубљем испитивању наведених мишљења, наилази се на тешкоће или чак и на нерешена питања.

Welhausen и други с њим држе, да су се бесквасни хлебови јели као жртва првине жетве. Због тога да се приносио и први сноп на жртву. Тешкоћа је, само, при томе, што се у Библији „massot“ нигде не назива првином или жртвом првине, а то би морало бити безуветно, да су се заиста сматрали такима. Не разјашњава се при томе, ни тражење да у целој кући не сме бити ништа кваснога. А сноп првине морају принети свештеници на жртву (Лев.) 23,10).

За бесквасне се хлебове уз то, одређује да се имају правити од брашна старе жетве. То се додуше не вели изречно, али се то безуветно мора извести из прописа Лев. 23,14, где се забрањује једење плодова нове жетве пре принашања првога снопа („omer“). Тај се сноп морао принети 16 Низана, а већ

14 Низана у вече, морало се јести бесквасне хлебове (massot).

А ти хлебови могли су бити начињени само од брашна старе жетве, дакле се тобожњи празник првина нове жетве славио са брашном старе, а то би било апсурдно. Због тога се не може прихватити мишљење да је „massot“ празник нове жетве.

Тиме отпада и тврђење да су бесквасни хлебови прављени у журби жетве, да се што пре добије Божји благослов за нову жетву. Та журба или то немање времена можда би било и разумљиво или прихватљиво за први дан жетве, али се не може разумети да та журба траје кроз осам дана. Јер се бесквасни хлебови имају јести осам дана. Благослов Божји могао се примити први дан и то би било доста, а кроз осталих осам дана било је врло много времена за кишњење теста, јер није било жетвене журбе, пошто се благослов већ примио.

Разуме се, да је сваки појединац настојао да учествује у празнику, но то није могло бити због тога, што сваки није могао принети сноп, пошто се „omer“ приносио за све. Једење бесквасних хлебова морало је имати друго значење.

Свакако због наведених тешкоћа тврди и Benzinger (Archäologie 383) да ништа не показује да се код празника бесквасних хлебова ради о посвети нове жетве.

А да је и пасха засебни празник пастира, како хоће наведени научници, не би се одређивало једење бесквасних хлебова на само пасхално вече, него би се једноставно одредило за 16 Низан, када се приносио први сноп нове жетве. Не може се закључивати из тога што се за пасху морало клати јагње, да се ту ради о празнику пастира. Јагње или јаре биле су најобичније жртвене животиње (Лев. 9,3. 22,27. Изл. 22,29).

Не може се прихватити ни мишљење Benzinger-ово да је пасха празник у част месеца (Mondfest), јер он то ничим другим не доказује, до чињеницом, да се пасхална жртва имала клати на вече, када сунце зађе. Јеврејски израз „ben hasarbaim“ — „између вечери“ не мора означавати време иза заласка сунчевог. А и када би се узело да заиста означава, тиме би се могло само констатирати, да је пасха вечерња или ноћна жртва. Но ноћ не припада само месецу, него по народном веровању и многим другим чистим или нечистим силама. А пасхална се ноћ управо и назива „el šetigit“ ноћ бдења т. ј. да је то „ноћ опасности за човека и животињу“ како вели и Benzinger.

Немамо доказа ни за тврђење да је massot празник пролећа (Benzinger) или пролетњег еквinoxација (Sellin).

Масање крвљу може имати лустрациони карактер, али исто тако и апотропејски. Познато је веровање о чаробној моћи крви, у сваком погледу, али се то веровање не показује у одредби да се пасха има клати у вече (Nowack).

Eiřfeldt¹⁾ мисли да пасха нема ништа заједничког са изласком Израиљаца из Египта него да има природни карактер. То да је жртва, која се приносила за пролетњег пуног месеца од пролетњих јагањаца. Она не означава само благодарност за рађање животиња, него у првом реду одвраћа погубне демоне, који би могли бити опасни и људима и животињама у тој ноћи пуног месеца. Због тога им се приноси крв и на тај начин ублажава њихов гњев. Та основна црта празника да се није могла прекрити ни доцнијим историјским разјашњењем. Због тога се може још јасно видети, да пасха допире у времена, у којима Израиљци нису поштовали Јахвеа, него разне демоне. Када је Јахве постао Бог Израиљаца, па се онда наметнуло и садање историско тумачење. У појединостима се начин светковања тога празника много изменио.

Још оригиналније мишљење износи Eerdmans²⁾ који мисли да је празник бесквасних хлебова морао бити независан од пасхе. Eerdmans устаје против мишљења да је једење massota код пролетње свечаности реминисценција из номадског времена Израиљаца. Јер и ако су бесквасни хлебови специални хлебац пустиње, ипак још никако није доказано, да и стари бедуини нису познавала квасни хлебац као и Египћани и Вавилонци. Још и данас је „burghul“ врло обично јело номадских Арапа, а прави се од ускисла теста.

А најстарије законодавство уз то одређује, да се празник massota светкује у месецу Abib-у, а то је месец жетве. Из тога да излази да је макар највероватније да празник има нешто

¹⁾ У „Religion in Geschichte und Gegenwart Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. 2. Aufl. herausgegeben v. H. Gunkel und L. Zscharnack, Tübingen 1930 str. 551

²⁾ Eerdmans: Das Mazzothfest у: Orientalische Studien Theodor Nöldeke zum siebenzigsten Geburtstag gewidmet; herausgeg. v. Carl Bezold Gieszen 1906 Bd. S. 671.

са жетвом или растињем. А нигде се не разјашњава зашто у то време не сме бити ништа ускислог у кући.

Eerdmans настоји да протумачи значење празника анимистичким схватањем примитивног човека о растињу и жетви. Све да има своју душу и може се плодити. Код жетве бежи душа жита и поља све до последњег снопа. Због тога се мора пазити да се душа задржи жртвом и службом, па да и следеће године роди жетва. Тај се сноп чува и семење тога снопа меша се идуће године са семењем нове сетве и посеје се. При томе се има уздржавати и од неких јела, и да се на тај начин најбоље разјашњава одредба да се морају јести бесквасни хлебови и да их морају јести чак и странци (о. с. 678.). Уски-саване је једна врста кварења — трулења. Душа семена могла би се престрашити у додиру са квасним и побећи. Велика брижљивост којом Јеврејин претражује своју кућу да није случајно остало шта квасно сакривено, доказује да Мишна (Талмуд) и традиција држе да је веома битна ствар да се све квасно мора макнути из куће. Тако се и најбоље тумачи зашто се не сме јести ништа са квасцем. Странци који помажу при жетви, могли су исто тако шкодити жетви као и Израиљци.

Истина да се крви приписује специална моћ, али да је она и жртва демонима како хоће Eißfeldt, код пасхалне вечере, не може се узети као тачно. Јер у пасхалним прописима, у томе случају, поклањала би се највећа пажња крви и тај би се обред мазања крвљу, безуветно одржао све до данас, да је он био толико важан. Како знамо, пажња се, управо, посвећује јагњету и то као жртвеној животињи а не као претставнику стада. Гњев демона могао се ублажити, и држало се да се ублажује, сваком жртвом без разлике, а није се морао због тога установљати специални празник за време пуног месеца. И зашто је баш та ноћ пуног месеца била најпаснија за човека и животињу, када би се сваком примитивном човеку могла чинити много опаснијом ноћ последње четврти или мене месеца? И мишљење да пасха потиче из времена када су Јевреји још пре Јахвеа поштовали демоне, не може се тим тумачењем доказати, јер нема ни најмањег ослоица на самом библијском тексту.

Анимистичко тумачење Eerdmans-ово о души жетве, врло је оригинално, па можда и тачно, што се тиче остављања и чувања последњег снопа. Постоји још и данас и код наших

сељака обичај, да се на крају жетве из последњег снопа сплете венац од класја са семеном. Тај се венац, често, носи врло свечано кући, уз песму и весеље и чува се у соби домаћиновој на угледном месту. На почетку нове сетве, у Срему и Славонији, колико је мени познато, а сигурно и у осталим нашим крајевима, меша се зрње из тога венца са новим семеном, које треба засејати. Свакако је и ту по среди анимистичка престава о души семена или добром духу поља, који се очувао у старом класју и сада треба да пређе у нову сетву.

Само то анимистичко тумачење, ипак се не може применити за празник бесквасних хлебова. (О значењу пасхе Eerdmans уопште не говори).

Јер за цело време жетве душа жита или поља има простора и времена да се задржава у житу и пољу. Нема потребе да бежи. Тек на свршетку жетве, код последњег снопа, могла би претити опасност да душа побегне и да тако поље остане без доброг духа или следећа жетва без благослова. Зато би тек ту биле разумљиве мере опрезности т.ј. евентуално избегавање свега кваснога. Дакле тек на свршетку жетве, по анимистичком тумачењу, морало би се претпоставити да се једе бесквасни хлеб, *massot*, да се душа жита задржи на пољу или у класју. Али те мере опрезности морале би онда трајати за цело време док се последњи сноп, и у њему дух, налази у кући т.ј. морало би се пазити да се у његовој близини не нађе ништа кваснога, да се дух не претраши и не побегне све дотле док се не измеша то старо семе са новом сетвом. И много би разумљивије било да се управо у то време једу бесквасни хлебови, када душа прелази из старог у ново семе т.ј. на почетку нове сетве, јер је тек онда опасност велика.

И места из Библије која говоре о остављању последњег снопа, не веле да се сноп има чувати код куће, и нигде се у Библији не спомиње да се старо семе меша са новим. Само се одређује да се последњи сноп остави на пољу (Лев. 19,9. Поновљ. Зокони 24,19.).

Анимистичким тумачењем најбоље се може, заиста, разјаснити зашто се тај сноп имао оставити на пољу, као и остали плодови, и ако би се то остављање могло схватити и као жртва духу поља или дрвета, а не да је дух у снопу или плоду. Но тај последњи сноп нема ништа заједничког са пасхом или

празником бесквасних хлебова. О томе нема ни најмањег спомена у Библији, јер се само први сноп доводи у везу с тим принципима.

И по даном Eerdmans-овом тумачењу ипак се не може разјаснити зашто није смело бити ништа кваснога у целом Израилском подручју, јер жетва није морала почињати у исто време код свих.

Дакле анимистичко тумачење значења *massota* не може се одржати, као ни Welhausen-ово натуралистичко. Ту мора бити нешто друго по среди. Због тога се мора тражити разјашњење значења празника пасхе и бесквасних хлебова, у првом реду у самом тексту законских прописа о њему.

(Свршиће се).